

Az általános iskolások címadási gyakorlatának vizsgálata festményeknek adott címek alapján

1. Bevezetés. A címek szerepe tagadhatatlanul fontos az irodalomban, a publicisztikában, a zenében és a képzőművészetben egyaránt. A pedagógiai gyakorlatban tapasztalom, hogy az iskolásoknak nehézséget okoz jó címet adni akár szövegeknek, akár képeknek. LACZKÓ MÁRIA *Különböző szövegek megértése a cím alapján* című tanulmányában (2005) szövegértési feladatok kapcsán vizsgálta a diákok címadási képességeit. Ebben megállapította, hogy a címadási készség fejletlensége szorosan összefügg a szövegértési nehézségekkel is. PETŐFI S. JÁNOS és BENKES ZSUZSA szemiotikai szövegtani szempontból közelítette meg a szöveg- és versillusztrációkat, iskoláskorú gyerekeknél vizsgálva az összefüggéseket a képek és a hozzájuk kapcsolódó szövegek között (vö. BENKES 1998, PETŐFI S. 1998, PETŐFI S.–BENKES 2002). Jómagam disszertációmban a képzőművészeti alkotásoknak (festményeknek) adott címeket vizsgálom, melyek a versillusztrációkhoz hasonlóan verbális és képi összetevők kapcsolataként foghatók fel. A következő tanulmány e problémakörből az általános iskolás gyerekek címadását dolgozza fel, az általuk adott címek vizsgálatának tükrében.

Természetesen a címadás nehézségi foka több tényezőtől függ (pl. életkor, előzetes ismeretek, kulturális hatások, koncentrációs készség, a szöveg/kép típusa); mindezek együttesen határozzák meg a végeredményt. A címadás azonban alapvetően nagyfokú beleérző, elvonatkoztató és lényegkiemelő képességet feltételez, mivel sokszor maga a szöveg/kép helyett is szerepel, helyettesítheti azt. Ez a helyettesítő funkció általánosságban is jellemző a tulajdonnevekre, ahogyan KIEFER FERENC írja: „a tulajdonnév és hordozója között konvencionális kapcsolat áll fenn, amely lehetővé teszi az egyszerű hivatkozást” (KIEFER 2007: 161).

2. A vizsgálat bemutatása. Vizsgálatom célja az volt, hogy az iskolások által a különböző stílusú festményeknek adott címeket elemezzem, tipologizáljam jelentéstani és formai szempontok alapján, ezáltal megismerhetővé téve a címanyagra jellemző fogalomköröket, a jellegzetes előfordulási formákat és azok gyakoriságát. Ennek tükrében körvonalazódik számunkra a kutatásban részt vevő tanulók címadási készsége, lényeglátó és asszociatív képességének szintje is. Előfeltevésem szerint az idősebb tanulók címadásán érezhetőbb az évek során tanulmányaikból megismert címek hatása, mint a kisebbekén, így ők kevésbé hagyatkoznak fantáziájukra a címadásban. Ami pedig az ábrázolásmódot illeti, egy valósághű képnek könnyebb címet adni, mint egy absztrakt festménynek.

A vizsgálat kérdőíves módszerrel történt; a kérdőíveket a pesterzsébeti Gyulai István Általános Iskola tanulói töltötték ki, osztályonként. A kutatásban részt vevő diákok mind budapesti lakhellyel rendelkeznek, bár peremkerületben működő iskoláról van szó. A kérdőív öt feladatból állt, de ebben a tanulmányban csak egy feladat eredményeinek az ismertetésére szorítkozom.

A kérdőív kitöltése név nélkül történt, három különböző korcsoportban három-három, összesen tehát kilenc osztályban. 72 másodikos (8-9 éves), 77 ötödikes (11-12 éves) és 74 nyolcadikos (14-15 éves) tanuló vett részt a felmérésben, összesen 223 fiú és lány egyenlően. A válaszadók száma azonban nem egyezik meg a válaszok számával, mivel a tanulók több lehetséges megoldást is adhattak.

A feladatban két különböző stílusú, emberi alakot ábrázoló képnek kellett címet adni; minimum egyet, maximum hármat. Hollósy Simon Merengő (1. kép) és Tihanyi Lajos Tristan Tzara arcképe (2. kép) című festményét választottam erre a célra, mivel az előbbi valóságos, az utóbbi viszont kubista ábrázolásmódú. A képek közötti stíluskülönbség módot ad a különböző ábrázolásmódok címadást befolyásoló hatásának a vizsgálatára is. A jelentéstani és formai elemzés mellett esetenként utalok a korcsoportonkénti, illetve a nemi megoszlásra is.

A gyűjtött anyag rendszerezésében és a kategóriák megválasztásában törekedtem az áttekinthetőségre, figyelembe véve az előzményeket. A szemantikai kategorizálásra névtípusonként több példa is született már eddig. Így például N. FODOR JÁNOS a családneveket (N. FODOR 2008), N. KIS SZILVIA a lőneveket kategorizálta jelentésük, illetve motivációjuk szerint (N. KIS 2010), míg SLÍZ MARIANN Lázár Ervin meseszereplőinek neveivel kapcsolatban vizsgálta a személynevek nem, életkor stb. szerinti, a befogadók asszociációin alapuló kategorizációját (2014). Konkrétan a címek tipológiájával foglalkozott azok tartalmát alapul véve FENYŐ D. GYÖRGY (1997), tartalom és forma szerinti felosztással BUDAVÁRINÉ BÉRES ERZSÉBET és KELECSÉNYI LÁSZLÓ ZOLTÁN (BUDAVÁRINÉ–KELECSÉNYI 1999), funkció szerint SZIKSZAINÉ NAGY IRMA (1999), szintaktikai szempontból pedig TOLCSVAI NAGY GÁBOR szövegtana (2001). PAPP KORNÉLIA (2002) a publicisztikai címek rendszerezési lehetőségeit tekintette át részletesebben.

1. kép: Hollósy Simon: Merengő

2. kép: Tihanyi Lajos: Tristan Tzara arcképe

3. A gyűjtött anyag jelentéstani elemzése

3.1. A Hollósy Simon Merengő című képének adott címek. Az első kép Hollósy Simon Merengő című alkotása, amely a naturalizmus és a realizmus jegyében született. Hollósy a *plein air* festészet¹ elveit is érvényesítette munkáiban, és alapító tagja volt a nagybányai művésztelepnek. A kép a művésztől elvont, filozofikus címet kapott, amely nem a konkrét látványra, hanem inkább a képen szereplő nő hangulatára utal, ezzel központi szerepet tulajdonítva annak. A festmény valóság-hű ábrázolásmódú: egy viszonylag homogén háttér előtt álló nőalak, csípőmagasságig ábrázolva, haja felkötve, feje oldalra fordítva, szeme nyitva. Kezében virágokat tart, és könyökénél is virágokat láthatunk a kép díszeként. Sápadt arca, komor arc kifejezése, fal felé fordított tekintete, a kezében szorongatott virágcsokor mind belső vívódásra utal, amely lehet egyszerű merengés, elgondolkodás, de akár szenvedés, hiányérzet, gyász, szerelem utáni vágy vagy magány is. A tényszerű értelmezés eme lehetőségeinek tükrében vizsgálom a gyerekek által adott címeket, hogy kiderítsem, vajon mi hat rájuk jobban a címadásnál: maga a látott kép, vagy a hozzá fűzött egyéni asszociációk. Másképpen fogalmazva: mennyire engedik szabadon fantáziájukat a címadásban?

3.1.1. A címanyag csoportosítása fogalomkörök szerint. Az erre a képre jellemző fogalomkörök címekben való megjelenése többféle értelmezési lehetőséget mutat ugyanarra a témára.

A képen szereplő alak **nemére utaló** címelem nagy számban fordult elő az anyagban (pl. *Egy nő*, *A néni*, *A nő*, *A lány*, *Lány*). Az ilyen típusú cím nem tér ki egyéb körülményre, csak a legalapvetőbb tényt közli, és egyben a következő kategória – a tulajdonságra utaló címek – alaptagját is jelenti, melyet különféle jelzőkkel bővítettek. A kifejezések tanúsítják, hogy a tanulók mennyire eltérő módon határozták meg a nő korát, egészen a *kislány*-tól a *néni*-ig. Az *asszony* szót inkább csak az ötödik és a nyolcadik évfolyamos tanulók használták, ráadásul kizárólag fiúk. *A dáma* már rangra, társadalmi hovatartozásra is utal egyben, ahogy az *Özvegy* is. Néhányan nevet is adtak a képen szereplő nőnek (pl. *Anna munkába indul*, *Marika a virágos kertben*, *Marika virágot szed*), ezzel is egyértelműen utalva azonban a nemére.

A **tulajdonságra utaló** címekben a képen szereplő nőalakot sokféle jelzővel illették, próbálva külső/belső tulajdonságait jelezni. Külső tulajdonságot nevez meg például az *Elegáns nő* vagy *A szép leány*. Legtöbbször a nő haját és ruháját emelték ki a külső jellemzők közül, s a színek is kiemelt szerepet kaptak: *A szürke ruhás nő*, *A szürke kabátos asszony*, *A szürke nő*, *A fekete hajú nő*, *A kék pólós nő*. Ez utóbbinál érdemes megjegyezni, hogy egy tipikusan mai ruhadarab nevét használta a címadó egy 19. századi öltözközésre. A belső tulajdonságot kifejező címek többsége negatív érzelmekre utal: *A szomorú lány*, *Az elveszett kislány*, *A bánatos asszony*, *A bánkódó lány*, *Szomorú anya*, *Magányos asszony*, *A bús nő*, *Szenvedő nő* stb. Egyéb, belső tulajdonságot kifejező cím *Az elmélyült nő* vagy a *Magának való nő*.

¹ *Plein air*: fr. 'nyílt levegő' – a szabad ég alatti festés hatására összefonódott látvány és hangulat visszaadása a képeken.

A **foglalkozásra/tevékenységre utaló** címek kategóriában ennél a képnél a tevékenységet leíró címek dominálnak, például a képen szereplő virágokkal (pl. *Egy ember áll, aki fog egy virágot; A leány rózsát szedett; Virágot vett*) vagy a háttérrel kapcsolatban (pl. *Egy néni a falnak dől, A néni áll a falnál*). Valaki fotózásra asszociált *A fotózkodás, Művészkedés, Fényképezés* címekkel; *A bújócska, Bujkálás az emberektől, Bujkál, Az elbújt kislány* pedig utalhatnak a bújócskára mint játékra, de ezen túlmutató jelentésben is értelmezhetjük őket. *A gondolkodás, Merengés* és a *Gondolatok fogságában* szellemi tevékenységre utalnak. Alig akad példa foglalkozásra utaló címre (*A nő modell*). *A tilalmi élet* a kép egy újabb konnotációjára utal, amely a képen szereplő hölgy feltételezett foglalkozását érinti; ez a téma a mai 14-15 éves korosztálytól már nem idegen.

Az **egyéb fogalomkörök** közül sokan emelték ki a képből a **virágokat** (pl. *Virágos kert, Virágot ad, Virágszedő*). Ezeket többen rózsaként nevezték meg (pl. *A nő rózsái, A leány rózsát szedett, Kinyílt a rózsza, A rózsavirág*), de valaki muskátlit is belelátott (*Egy néni a muskátliban*). Meglepő módon több gyerek a **halállal** hozta összefüggésbe a képet (pl. *Halál, Gyász, Az elhunyt leány, A hölgy a temetőben, A gyász napjai, A halott nő, Elhunyt, Öngyilkosság, Temetés után, Halál a víz alatt*). **Érzelmeket** kifejező címek is sűrűn fordultak elő a kép kapcsán, legtöbbször negatív érzést sugallva: *A szomorú este, Egyedül valahol, Bánkódás, A fájdalom, A félelem, A keserűség, Megbántottság, Magány, Csalódás*. A pozitív érzelmek közül a **szerelem** emelkedik ki: *A vágyakozás, Várakozó szerető, A szerelem diadala, Türelmetlen várakozás, Szerelmes csend, A kukkoló, Hallgatkozás, A leskelődő* címek már akár pajzán jelentéstartalmat is hordozhatnak.

Az **egyéb motivációjú** címek közé a kevésbé egyértelmű, a többi kategóriába nem besorolható címek kerültek. Jól hangzó, de ismeretlen motivációjú képzettársítás a *Sötét korok, Az élet csodája, A füst árnya, Az árnyak leplében, Az önmagáról beszélő festmény, Egy rejtett hely, Egy nő élete*. A kép és a cím összefüggésének hiánya nehezen értelmezhetővé teszi a *Megfájdult a szemem, A természet, A növények is élnek, A közelgő sötétség, Éjszakai dolgok, Mi van ma, Soha nem áll meg, Az érdekes falu, A jó ember vagy A furcsa ember a díszével* címeket – ezek feltehetően távolabbi gondolatokat idéztek elő a tanulóknban. Nyelvileg szokatlan cím például a *Féldalt nő* vagy a *Gyilkosság az ördöggel*: ezek egyaránt lehetnek téves megfogalmazás vagy tudatos nyelvi játék eredményei. Nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy érdekes szóalkotás vagy hiba-e a *Bánakozó*. Más típusú megközelítésben született az *IMAGE200, PICTURE33, IMG-66* cím. Ezek egy mai számítógép-felhasználó felfogásmódját tükrözik, és a fényképek feltöltés utáni, automatikusan generált, címeket helyettesítő kódjelére utalnak. A modern művészetben előfordulnak ugyan számokkal megnevezett alkotások, de ebben az esetben nem lehet ennek ismeretére következtetnünk.

3.1.2. Kulturális hatások a címadásban. Különböző kulturális hatások is felfedezhetők a címanyagban; elsősorban az amerikai mozifilmek, sorozatok ismerete érződik rajtuk. A *Hopeless – Reménytelenül* esetében az angol cím magyar fordítással való kiegészítése például egyértelműen erre utal. *A sikító gondolatok* kapcsán feltételezhetjük egy megszemélyesítés alkotásának szándékát, de valószínűbb, hogy a címadó csak a horrorfilmek címvilágát szerette volna felidézni vele. Ezt támasztja alá az ugyanettől az adatközlőtől származó *Véres gondolatok* is. *Ismeretlen ismerős* címmel több műfajban is találkozhatunk alkotásokkal, kedveltnek számít az irodalomban és a filmiparban is. Krimikre emlékeztet a *Cián hatásai*, amely a címadó élénk fantáziájáról tanúskodik, de ide

sorolható akár a *Hideg téli film* is. Az *Egy nő a XVIII. századból* címben a század római számokkal történő jelölése a történelmi tanulmányok hatását érzékelteti. Szintén előzetes ismereteket feltételez, ráadásul művészettörténeti tárgyban a *Mona Lisa* képcím is, bár a kép és az eredeti Mona Lisa között nem sok hasonlóság fedezhető fel azon túl, hogy mindkét festmény nőt ábrázol.

3.2. A Tihanyi Lajos Tristan Tzara arcképe című művének adott címek. A képen a dadaizmus megalapítójának, Tristan Tzarának a portréja látható, Tihanyi Lajos kubista felfogásában. Az erre jellemző ábrázolásmóddal kapcsolatban írta Apollinaire, hogy „a geometria úgy áll a plasztikus művészetek előtt, mint a nyelvtan áll az írásművészetek előtt” (id. SZABÓ 2000: 165). Tihanyi Lajos az avantgárd irányzatok hatására létrejött magyar Nyolcak festőcsoport egyik tagjaként alkotott, műveire hatott a szecesszió, a kubizmus és az expresszionizmus is.

Ez az előző festményhez képest okozott némi nehézséget a címadásban, mivel nem olyan könnyű a részleteket értelmezni. Ennek bizonyítékeként az ötödikes és a nyolcadikos korcsoportban többen nem adtak címet a képnek, míg a Hollósy-festménynek igen. A másodikosokat nem befolyásolta ilyen mértékben az ábrázolásmód, ők könnyebben szabadjára engedték a fantáziájukat.

A kérdőívben alapvetően hasonló kép került a másik mellé: a kivágása nagyjából megegyezik a Hollósy-festményével, a képen szereplő alakok egy irányba fordítják a fejüket, valamint a kezeknek is kiemelt szerepük van, a bennük lévő tárgyakkal együtt. Miután Tristan Tzara költő és esszéista is volt, a keze alatt feltehetőleg egy papír vagy könyv lapul, amelyről nehéz megállapítani, hogy a költő írja vagy olvassa éppen. Másfajta segítség lehetett az értelmezéshez a férfi ruházata, amely fekete-fehér színösszeállításával formális külsőt kölcsönöz neki; ezt a gyerekek címadásából is le lehetett szűrni. A fél szemét takaró lencse, illetve monokli egyrészt az alak megjelenését teszi komolyabbá, másrészt a Tzaráról készült korabeli fotókon is többször szerepel.

3.2.1. A címanyag csoportosítása fogalomkörök szerint. A képen szereplő alak **nemére utaló** kifejezésekre – ugyanúgy, mint a másik képnél – sokféle megoldás született, egyben széles a skála a férfi korának megítélésében is. A korpuszban egyaránt található *fiú* (pl. *A fiú*), *férfi* (pl. *A tárgyaló férfi*), *ember* (pl. *Alapos ember*), *úr* (pl. *Bíró úr*), *úrfi* (pl. *Úrlény úrfi*) megnevezés, egészen a *Bácsi*-ig vagy *Az öregapó*-ig. Egy esetben itt is volt olyan diák, aki konkrét névvel illette a képen szereplő férfit (*Péter öltönyt húzott*).

A **tulajdonságra utaló** címek csoportját legnagyobb számban az idős korra utaló címek tették ki: *Az öreg bácsi*, *A vén ember*, *Öreg férfi* stb. A külső tulajdonságra utaló címek elsősorban a képen szereplő alak szemüvegére és ruházatára vonatkoztak (pl. *A szemüveges férfi*, *Szemüveges bácsi*, *Fekete öltönyös ember*, *Az öltönyös bácsi*), a belső tulajdonságra utalók pedig komolyságot és társadalmi elismertséget feltételeztek róla (pl. *Okos ember*, *Gazdag ember*, *Az előkelő úr*, *Alapos ember*).

A **foglalkozásra/tevékenységre utaló** címek közül az előző festménnyel ellentétben itt a foglalkozásra utaló címek domináltak. Mindannyian komoly, tudással és felelősséggel járó szellemi munkaköröket említettek legnagyobb számban – feltehetően az öltöny és a szemüveg, illetve az ábrázolt férfi keze alatt lévő papír vagy könyv miatt (pl. *Főnök*, *A könyvelő bácsi*, *Tanár úr*, *A pap*, *Az írnok*, *Irodafőnök*, *Könyvtáros*, *Ügyvéd úr*, *A jogász férfi*, *Diplomata*, *Az üzleti ember*). Többen valamilyen művészre asszociáltak: *A nagy*

színész, a *Művész*, *A bűvész*, *A festő*, *Az író*, *A könyvíró*. A tevékenységet jelölő címek szintén ezekhez a felfogásokhoz kapcsolódtak: *Olvasás*, a *Bíró döntése*, *A Tudós dolgozása*, *A kérdés megválaszolása* vagy az *Író ember*. Érdekes példa *Az újságíró, aki mindig kevés újságot ír*, illetve *A bácsi logopédiát tanít* – ez a cím valószínűleg a tanuló személyes élményeivel összefüggésben született. *A munka*, *Nincs megállás*, *Telnek az évek*, *Egy munkás ember*, *Dolgozó ember* címek pedig egy hosszú, munkával töltött életre utalnak.

Egyéb fogalomkörök leginkább az átlagostól eltérő ábrázolásmód kapcsán kerültek előtérbe. A kubizmus a latin *cubus* 'kocka' szóból ered, s az ábrázolásmód szögletességére utal. Ezt érzékelve a diákok egyik leggyakoribb, ábrázolásmódhoz köthető képzet-társítása a **kocka** volt. *A fiú kockásan van rajzolva*, *A kocka művészet*, *A kocka rejtélye*, *A kocka belseje*, *Kockarajz*, *A kockavilág* mind ide tartozó cím, a kreatív szóalkotást alkalmazó *Kockológia*-val együtt. Ebben a kategóriában a *kockaember* szó fordult elő meszsze a legnagyobb számban. Az ábrázolásmód kapcsán a másik leggyakoribb címelem a **tükör** volt; feltehetően egy törött tükör hatásaként próbálták értelmezni a tanulók a látottakat: *Az eltört tükörkép*, *Betört tükör*, *Törött tükör*, *A torzító tükör*, *Az arc tükre*, *Egyediség tükörképe*, *Egy tükör darabjai*, *A tükör fogságában*. Hasonlóképp a töredékekből összerakott ábrázolásmódra utal a **mozaik**okkal való párhuzam (pl. *A Mozaikok sokasága*, *Mozaik ember*, *A mozaik kockás ember*), illetve a **puzzle** is ehhez köthető képzet-társítás: *Pázli* (értsd: Puzzle), *A puzzle összerakása*, *A kirakó*. A kép **térbeliségének** érzékeltetését célozza meg *A háromdéz* (értsd: Három dimenzió) és a *3dében a kép* (értsd: Három dimenzióban a kép), amelyek köthetőek a mai mozifilmek látványvilágához is. A mű **szokatlanságára** utalnak *A furcsa kép*, *A furcsa is lehet szép*, *Érdekes világ*, *Modern művészet*, *Egy férfi másképpen* címek. Egyéb, ábrázolásmóddal összefüggő címek még például a *Szilánkosság*, *Geometria*, *A szögletes zűrzavar*, *A szétszedett igazgató*, *Kavarodás*, *Az elrontott kép*, *Síkba zárva*, *Behatároltság* és az *Összetört kép*. Ezek egy része átvittén is értelmezhető, egy tanuló például a képi töréseket találóan az érzelmi törésekkel hozta párhuzamba: *Darabokra tört szív*. Ezzel összefüggésben megemlítendő a **titokzatosság** is, amelynek kifejeződéseként például *A rejtélyes festmény*, *A titokzatos férfi* vagy *A sejtelmes ember* címeket értelmezhetjük, de többen inkább félelmetesnek találták az ábrázolt alakot, így *Mumus*, *Rémség*, *A félelmes ember*, *A kancsal*, *Torzult arc* címekkel is illették. *A Fantázia*, *Képzeltetés*, *Kábuló férfi*, *Másik valóság* címek egy külön világot sejtetnek, amely lehet maga a művészet is, de értelmezhető módosult tudatállapotra való utalásként is, mintha egy ilyen képet csak az láthatna maga előtt, aki ezt eredményező szerek hatása alatt áll.

Az **egyéb motivációjú** címek közé sorolva érdekes asszociáció a képhez *A hangos bácsi* és *A megvert ember* elnevezés. Személyes indíttatású – és kissé mulatságos – cím a *Szétszórt bátyám az én szememből*: a kép ábrázolásmódja egyben a testvéri kritika eszköze is lett. *A színek embere* és *Az élet döntése* címeket távolabbi gondolatok hívhatták elő, míg *A gótikus férfi* esetében nem dönthető el, hogy milyen értelemben használja a címadó a *gótikus* kifejezést. Az ugyanis egy mai fiatal számára már nemcsak a korstílust jelölheti, hanem átvitt értelemben utalhat például a gótikus rock vagy metál egyik képviselőjére, illetve az ezzel kapcsolatos életérzésre is.

3.2.2. Kulturális hatások a címadásban. A kulturális hatásokra visszavezethető címadásra több példa is található a korpuszban. *A férfi, aki öltönyt visel* emlékeztet *Az ördög Pradát visel* filmcímre, vagy még inkább azokra a címekre, amelyek így kezdődnek:

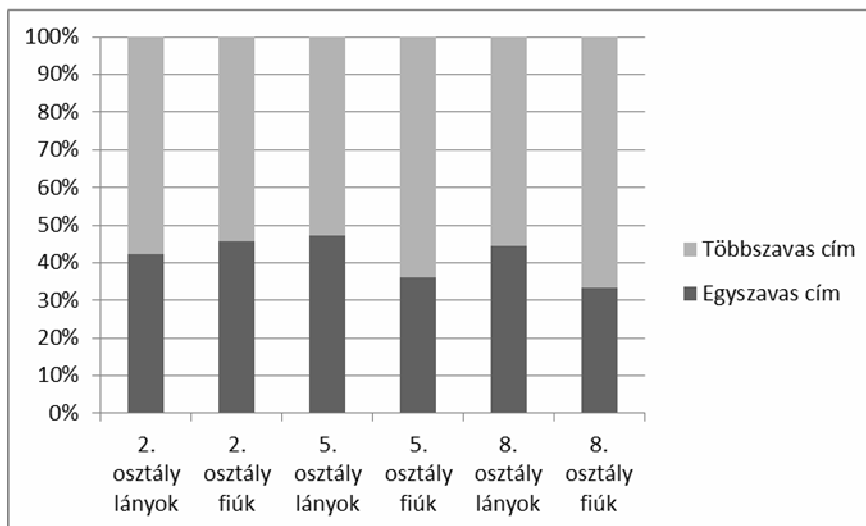
A férfi/ember, aki... (pl. *ott se volt, sasokkal álmodott, túl keveset tudott*). A képen szereplő férfit *Serlok Homsz* (értsd: Sherlock Holmes) névvel illette az egyik tanuló, ezzel átvitt értelemben a foglalkozások sorát is bővítve. Ennél a képnél is akadt példa művészettörténeti kapcsolódásra, csak ezúttal nem egy híres műre, hanem egy híres festőre utalt a címadó a *Modern Picasso* elnevezéssel. A tulajdonnévi metaforaként használt kifejezésben a *Picasso* itt 'tehetséges festő' értelemben használatos, illetve metonímiaként is értelmezhetjük, ha magára a képre vonatkoztatjuk 'Picasso műve'-ként.

4. A gyűjtött anyag formai szempontú áttekintése. Ebben a fejezetben a címanyagot egyrészt a bennük lévő szavak száma szerint, másrészt szófaji szempontból vizsgáltam.

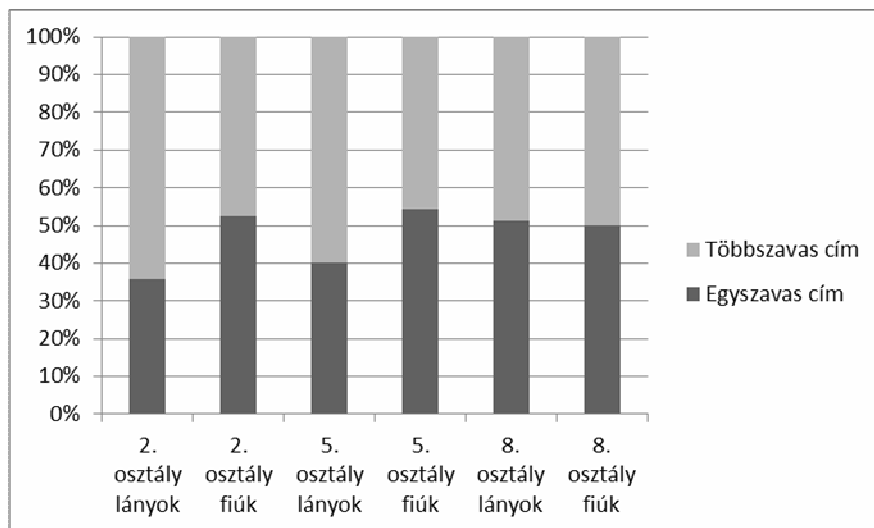
4.1. A címeket alkotó szavak száma szerint két csoportot alkottam (a névelőket nem számítva bele): az egyszavas és a többszavas címekét. Az alábbiakban ezek százalékos megoszlását, valamint nemhez és korcsoporthoz köthető sajátosságait foglaltam össze.

Összesen 382 cím alkotta az ehhez a képhez tartozó címanyagot; ebből 116-ot másodikosok, 137-et ötödikesek és 129-et nyolcadikosok adtak. Ezek nemek, osztályok és százalékok szerinti megoszlását mutatja a diagram, melyből látható, hogy minden kategóriában a többszavas címek szerepelnek nagyobb arányban. A válaszok mennyisége közti különbség az ötödikes és a nyolcadikos fiúk csoportjában a legnagyobb: ők közel kétszer annyi többszavas címet használtak, mint egyszavasat. A többszavas címek aránya a fiúknál az életkor emelkedésével növekszik a másodikosokhoz képest, ez részben összefüggésben állhat szókincsük bővülésével is. A lányoknál ezzel szemben alig változik az egy- és többszavas címek aránya. A két nem eredményei közötti eltérések ugyanakkor nem mutatnak szignifikáns különbséget.

1. diagram: A Hollósy Simon Merengő című képének adott címek százalékos megoszlása a bennük szereplő szavak száma alapján

2. diagram: A Tihanyi Lajos Tristan Tzara arcképe című képnek adott címek százalékos megoszlása a bennük szereplő szavak száma alapján

A Tristan Tzara arcképét kubista ábrázolásmódban megörökítő képnél a címanyag formai megoszlása mutat némi eltérést az előző festménytől. Összesen 346 címet adtak ennek a képnek; ebből 110-et a másodikosok, 124-et az ötödikesek, 112-t pedig a nyolcadikosok. Fentebb említettem, hogy az ötödikes és a nyolcadikos korcsoportban többen nem adtak címet ennek a képnek, míg a Hollósy-festménynek igen, ami lehet a valóság-hűtől eltérő ábrázolásmód következménye. Ennek tudható be valószínűleg az is, hogy az egyszavas címek ezúttal több csoportban is megelőzik mennyiségi szempontból a többszavasakat. A másodikos és az ötödikes lányok jóval több többszavas címet használtak, mint a fiúk; a többi korcsoportban közel egyforma számban szerepel a két kategória, így ez alapján sem vonható le releváns következtetés a nemek közti nyelvhasználati különbségeket tekintve.

4.2. A címanyag szófaji szempontú megközelítését tekintve prototipikusnak valamilyen főnévi csoport nevezhető. Így az egyszavas címek szinte kivétel nélkül főnevek; melléknévre alig találtam példát (*Virágos, Szomorú*), és névmásra is mindössze egyetlen esetben (*Ilyen-olyan*). Nagyon kevés ígés cím született (*Olvasok, Fekszik, Bujkál, Beleolvad*), a cselekvések, történések fogalomkörei inkább főnévi formában fejeződnek ki (pl. *Gondolat, Sajnálkozás, A fájdalom, Hallgatóság*). A teljes címanyagnak mindössze az 5,9%-a tartalmaz ígét, és ennek a 81%-át a másodikosok adták. Ez is arra utal, hogy a későbbi minták nagyban befolyásolják a diákok címadását szófaji szempontból is. A többszavas címek határozós és jelzős szerkezetek, míg a két képnek adott címek összességében sem találtam példát határozós szerkezetek összekapcsolására, funkciószóra, mellérendelő szerkezetre és felsorolásra sem.

5. Összegzés. A vizsgálat eredményeként megállapítható, hogy amint a szövegek típusa, úgy a képek stílusa, ábrázolásmódja is befolyásolja a címadás nehézségi fokát. A korcsoportonkénti összehasonlításból kiderült, hogy az előfeltevéseknek megfelelően az idősebbek szókészletbeli bővülésük, fejlettebb fogalmazási és elvonatkoztatási készségük révén tudatosabban adtak címeket, míg a kisebbek inkább ösztönszerűen. A többszavas címek összességében gyakoribbnak bizonyultak, mint az egyszavasok; szófaji szempontból pedig a főnevek számítanak prototipikusnak.

Hivatkozott irodalom

- BENKES ZSUZSA 1998. Feladatok a verbális és képi összetevővel rendelkező multimediális szövegek elemzésének előkészítéséhez. In: PETŐFI S. JÁNOS szerk., *Multimédia. Több mediális összetevővel rendelkező irodalmi szövegek elemzése 2.* Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Budapest. 37–38.
- BUDAVÁRINÉ BÉRES ERZSÉBET – KELECSÉNYI LÁSZLÓ ZOLTÁN 1999. *Szövegértés – szövegalkotás. Szövegtipusok.* Corvina Kiadó, Budapest.
- FENYŐ D. GYÖRGY 1997. *Poétai iskola.* Korona Nova Kiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2008. A magyar családnevek új szempontú rendszerezési lehetőségéről. *Magyar Nyelv* 104: 286–306.
- KIEFER FERENC 2007. *Jelentéelmélet.* Corvina Kiadó, Budapest.
- N. KIS SZILVIA 2010. *Névszemantikai vizsgálatok az állatnevek körében. A lónevek tanulságai.* Magyar Névtani Értekezések 4. ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest–Kaposvár.
- LACZKÓ MÁRIA 2005. Különböző szövegek megértése a cím alapján. *Iskolakultúra* 4: 37–51.
- PETŐFI S. JÁNOS 1998. A verbális és képi összetevővel rendelkező multimediális szövegek néhány szemiotikai aspektusa. In: PETŐFI S. JÁNOS szerk., *Multimédia. Több mediális összetevővel rendelkező irodalmi szövegek elemzése 2.* Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Budapest. 31–36.
- PETŐFI S. JÁNOS – BENKES ZSUZSA 2002. *A multimediális szövegek megközelítései. Kérdések – válaszok: bevezetés a statikus 'verbális elem + kép/diagram/...' -típusú komplex jelek szemiotikai szövegtanába.* Iskolakultúra Kiadó, Pécs.
- SLÍZ MARIANN 2014. Kategorizáció személynevek alapján. In: HAVAS FERENC – HORVÁTH KATALIN – KUGLER NÓRA – VLADÁR ZSUZSA szerk., *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 247–257.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓ ATTILA 2000. *Művészettörténet vázlatokban. A kezdetektől napjainkig.* Veritas Kiadó, Győr.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 1999. *Leíró magyar szövegtan.* Osiris Kiadó, Budapest.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2001. *A magyar nyelv szövegtana.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

SZTRÁKOS ESZTER

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

ESZTER SZTRÁKOS, Giving titles to paintings by elementary school children

Research into titles has always been a neglected field in Onomastics, though, because of its interdisciplinarity, it deserves attention. This study examines what titles are given to paintings of different representation modes by elementary school children. Challenges in giving titles to paintings depend on several factors (e.g. age, prior knowledge, cultural influences, concentration skills), which determine the outcome collectively; but a high degree of empathy, abstraction and insightfulness is always required from the person giving the title. The author carried out a questionnaire survey, in which answers were given by second, fifth and eighth grade pupils. Children were expected to give titles to, among others, a realistic and a cubist painting. Titles suggested are examined in the present paper from semantic and formal points of view, exploring habitual practices of giving titles by children of this age-group. The topic deserves further research.